

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MS
MT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Vzdělávání 2.0 – Rozvoj klíčových kompetencí
prostřednictvím podpory vzdělávání zaměřeného na cíl
(reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000662)

Návrh na zohlednění inovací v akreditacích studijních programů zaměřených na výkon regulovaného povolání pedagogického pracovníka

SLAVOMÍR LESŇÁK, VILIAM ZÁTHURECKÝ, PETR JEMELKA,
JÁN KRÁSA, JAN ŠTÁVA, PAVLA PITNEROVÁ, SVATOPLUK NOVÁK,
VANDA VANÍČKOVÁ A MICHAL STROBACH

Následující studie byla zpracována v rámci projektu *Vzdělávání 2.0: Rozvoj klíčových kompetencí prostřednictvím podpory vzdělávání zaměřeného na cíl* (CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000662).

OBSAH

Úvod	4
Přehled předmětů společného základu rozvíjejících klíčové kompetence studentů.	5
Přehled sylabů společného základu učitelských oborů z hlediska OSR studium Bc.	5
Přehled sylabů společného základu učitelských oborů z hlediska OSR studium Mgr.	7
Občanské, sociální a personální kompetence ve vysokoškolském studiu učitelství výchovy k občanství	9
Finančně ekonomická gramotnost z pohledu výuky na základních a středních školách v České republice	12
Zhodnocení výzkumných etap hodnocení občanské klíčové kompetence v RVP ...	14
Předmět bc. studia na Katedře OV PdF MU: Státověda.	14
Předmět bc. studia na Katedře OV PdF MU: Komunální politika	14
Návrh na zohlednění inovací v akreditacích studijních programů (společný základ)	16
Závěry a doporučení k tvorbě nového narativu při žádosti o příští akreditace	18
Závěrečná doporučení pro inovaci profesní přípravy budoucích pedagogů	20
Z čeho vycházíme?	21
Vývojové vlny ve společenskovedním vzdělávání a aktuální trendy.	21
Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami.	22
Klíčové kompetence	23
Učebnice pro základní a střední školy a klíčové kompetence	24
Stav vzdělávacího systému	24
Osoby připravující budoucí učitele.	24
Osobnost učitele	25
Hodnocení, reflexe a sebereflexe	25
Stručně závěrem	26

Během tří let se metodici, specialisté a didaktici na Pedagogické fakultě MU pravidelně setkávali a společně vyvíjeli pomůcky k rozvoji klíčových kompetencí, diskutovali o způsobech hodnocení žáků a studentů, o revizi RVP a novém definování klíčových kompetencí apod. Interdisciplinární tým (oborový i obecný didaktik, psychologové, speciální pedagogové, právník, historik, filozofové, pedagogové vyučující komunální politiku, ekonomové ad.) analyzoval popsané zkušenosti v evaluačních listech a portfoliích pedagogů ze společenství praxe (v těchto společenstvích s učiteli spolupracovali) a výsledky zapracovával do nové podoby pomůcek. Pracovníci rovněž diskutovali o rozvíjení a hodnocení klíčových kompetencí u studentů – budoucích učitelů, také analyzovali studijní programy učitelství a navrhovali implementace výsledků projektu. Vzájemné interdisciplinární obohacování se na setkáních na půdě fakulty mezi akademiky navzájem a s učiteli na společenstvích praxe protavilo do výuky akademiků. Do spolupráce se zapojili samotní studenti učitelství, kteří rovněž reflektovali a připomínkovali pomůcky a nástroje na rozvoj kompetencí, a rovněž navrhovali vlastní způsoby rozvíjení a hodnocení kompetencí v jejich výuce (aktivita pilotáž).

V následujícím textu jsou k dispozici dvě analýzy studijního programu PdF MU (obecný základ učitelství a studium učitelství občanské výchovy), kterých se inovace týká. V další části text obsahuje návrhy na zohlednění inovací v akreditacích od specialistů z týmu MU v projektu Vzdělávání 2.0, v návrzích se odrážejí jejich tříleté zkušenosti ze společného setkávání mezi sebou i s učiteli ve společenstvích praxí, rovněž jejich zkušenosti nabyté během spolupráce na výstupech projektu.

PŘEHLED PŘEDMĚTŮ SPOLEČNÉHO ZÁKLADU ROZVÍJEJÍCÍCH KLÍČOVÉ KOMPETENCE STUDENTŮ¹

Následující zpracovaný stručný přehled doplňuje konkrétní předměty společného základu kde je možný rozvoj zmíněných kompetencí, které více či méně kultivaci osobnosti vysokoškolského studenta v dané oblasti zmíněných kompetencí umožňují již ze samotné povahy svého obsahu. Jde o analytické zpracování pohledu na konkrétní předmětovou nabídku PdF MU.

Přehled je zpracován na základě podkladových materiálů pro aktuálně úspěšně uskutečněné akreditační řízení. Konkrétní podoba obsahu a dalších parametrů uvedených vyučovaných předmětů je k dispozici v nabídce studijních programů v IS MU. Inovace programů jsou již zapracovány ve schválených akreditačních materiálech.

Přehled sylabů společného základu učitelských oborů z hlediska OSR studium Bc.

1. semestr – povinné

- Úvod do pedagogiky a psychologie
- Seminář k úvodu do pedagogiky a psychologie

1. semestr – volitelné

- Kariérní poradenství
- Vedení třídnické hodiny
- Práce s emocemi
- Aktuální otázky psychologie zdraví
- Virtuální třída
- Interaktivní tabule a didaktická technika ve vzdělávání

2. semestr – povinné

- Vývojová psychologie
- Teorie a metodika výchovy

2. semestr – povinně volitelné

- Dramatická výchova v pedagogické praxi
- Globální rozvojové vzdělávání v přípravě učitele
- Metodika průřezových témat v RVP
- Metodika respektující výchovy
- Multikulturní lekce na základních školách
- Osobnostní a sociální příprava
- Podpora seberozvoje žáka skrze koučovací techniky
- Práce se žáky s odlišným mateřským jazykem
- Sociálně patologické jevy v životě žáků ZŠ a studentů SŠ

¹ Mgr. J. Krása, PhD., Katedra Psychologie, PdF MU

- Výchova k hodnotám jako součást pedagogické profese
- Výchova nadaných žáků
- Výchova v práci učitele
- Výchovné situace ve škole: analýza a interpretace

2. semestr – volitelné

- Kariérní poradenství
- Vedení třídnické hodiny
- Práce s emocemi
- Aktuální otázky psychologie zdraví
- Základy jazykové kultury a rétoriky
- Aktivizující výukové metody
- Antropologie lidské sexuality
- Individuální pedagogická praxe – třída
- Individuální pedagogická praxe – zájmové vzdělávání
- Žáci a sociálně patologické jevy
- Podpora nadaných žáků ve výuce
- Hodnocení žáků ve výuce
- Užitečné rozhovory

3. semestr – povinné

- Speciální a inkluzivní pedagogik
- Výzkum v pedagogické praxi
- Sebezkušenostní příprava na profesi I

3. semestr – povinně volitelné

- Asistentská praxe
- Asistentská praxe – asistent pedagoga

3. semestr – volitelné

- Kariérní poradenství
- Vedení třídnické hodiny
- Práce s emocemi
- Aktuální otázky psychologie zdraví
- Výchova k hodnotám jako součást pedagogické profese

4. semestr – povinné

- Sociální psychologie
- Základy pedagogicko-psychologické diagnostiky
- Sebezkušenostní příprava na profesi II

4. semestr – povinně volitelné

- Asistentská praxe
- Asistentská praxe – asistent pedagoga

4. semestr – volitelné

- Seminář k praktickým otázkám výchovy a vzdělávání
- Kariérní poradenství
- Vedení třídnické hodiny
- Práce s emocemi

- Aktuální otázky psychologie zdraví
- Kreativní výtvarné techniky jako prostor pro jinakost v inkluzivní škole
- Individuální pedagogická praxe – třída
- Individuální pedagogická praxe – zájmové vzdělávání
- Projektová výuka v teorii a praxi
- Praktikum environmentální výchovy
- Žáci a sociálně patologické jevy
- Podpora nadaných žáků ve výuce
- Hodnocení žáků ve výuce
- Užitečné rozhovory

5. semestr – povinné

- Pedagogická komunikace

5. semestr – volitelné

- Seminář k praktickým otázkám výchovy a vzdělávání
- Kariérní poradenství
- Vedení třídnické hodiny
- Práce s emocemi
- Aktuální otázky psychologie zdraví

6. semestr – volitelné

- Kariérní poradenství
- Vedení třídnické hodiny
- Práce s emocemi
- Aktuální otázky psychologie zdraví
- Žáci a sociálně patologické jevy
- Podpora nadaných žáků ve výuce
- Hodnocení žáků ve výuce
- Užitečné rozhovory

Přehled sylabů společného základu učitelských oborů z hlediska OSR studium Mgr.

1. semestr – povinné

- Pedagogická psychologie
- Učitelská praxe 1
 - Seminář k učitelské praxi 1

1. semestr – volitelné

- Kariérní poradenství
- Vedení třídnické hodiny
- Práce s emocemi
- Aktuální otázky psychologie zdraví
- Poradenská psychologie pro pedagogy
- Kognitivní psychologie pro učitele

2. semestr – povinné

- Školní pedagogika

2. semestr – povinně volitelné

- Teorie a praxe školy
- Teorie a praxe kurikula
- Teorie a praxe výuky

2. semestr – volitelné

- Kariérní poradenství
- Vedení třídnické hodiny
- Práce s emocemi
- Aktuální otázky psychologie zdraví
- Alternativní a inovativní pedagogika
- Kognitivní psychologie pro učitele
- Žáci a sociálně patologické jevy
- Podpora nadaných žáků ve výuce
- Hodnocení žáků ve výuce
- Užitečné rozhovory

3. semestr – povinné

- Pedagogicko-psychologická diagnostika v práci učitele

3. semestr – povinně volitelné

- Seminář k učitelské praxi 2
 - Učitelská praxe 3

3. semestr – volitelné

- Kariérní poradenství
- Vedení třídnické hodiny
- Práce s emocemi
- Aktuální otázky psychologie zdraví
- Alternativní a inovativní pedagogika
- Kognitivní psychologie pro učitele
- Žáci a sociálně patologické jevy
- Podpora nadaných žáků ve výuce
- Hodnocení žáků ve výuce
- Užitečné rozhovory

OBČANSKÉ, SOCIÁLNÍ A PERSONÁLNÍ KOMPETENCE VE VYSOKOŠKOLSKÉM STUDIU UČITELSTVÍ VÝCHOVY K OBČANSTVÍ²

Na základě výstupu (Kritéria hodnocení kompetencí v prostředí vysoké školy – výstup Aktualizace/revize oborových didaktik) jsme upozornili na obecnější koncepční i metodologické problémy, které se týkají možnosti analyzovat a hodnotit naplňování **sociálních, personálních a občanských kompetencí** v procesu vysokoškolského studia. Především jde o ta omezení, která plynou ze samotné podoby realizace vysokoškolské výuky; dalším problémem je i otázka mezí oprávněnosti takového hodnocení (plynoucí z ohledu na fakt, že vysokoškolští studenti jsou dospělé samostatně uvažující osoby s nezadatelným právem na svobodu názorů a přesvědčení).

Následující zpracovaný stručný přehled se proto zaměřuje na otázku, jak je případný rozvoj zmíněných kompetencí podložen nabídkou vyučovaných předmětů, které se více či méně ke kultivaci osobnosti vysokoškolského studenta v dané oblasti zmíněných kompetencí vztahují již ze samotné povahy svého obsahu. Jde o přehledové (nikoli hloubkové obsahově analytické) zpracování pohledu na konkrétní předmětovou nabídku v prostředí PdF MU, doplněnou o další konkretizaci – výčet příslušných předmětů ve výuce na Katedře OV této fakulty.

Metodická poznámka: následující přehled je zpracován na základě podkladových materiálů pro aktuálně úspěšně uskutečněné akreditační řízení. Jde tedy o podobu výuky tak, jak bude (po transformaci stávajících dobíhajících programů) postupně zaváděna do praxe od nového akademického roku. Konkrétní podoba obsahu a dalších parametrů uvedených vyučovaných předmětů je k dispozici v nabídce studijních programů v IS MU.

a) Na PdF MU je pro náš úhel pohledu významná sestava předmětů učitelské propedeutiky, která je součástí širšího rámce tzv. společného základu. Tato sestava se týká většiny na fakultě realizovaných programů (učitelství pro základní, resp. střední školy). Z hlediska přínosu pro rozvoj **personálních a sociálních kompetencí** jsou z tohoto celku významné zejména následující předměty (bakalářské i navazující magisterské studium):

Vývojová psychologie; Teorie a metodika výchovy; Speciální a inkluzivní pedagogika; Základy pedagogické diagnostiky; Pedagogická komunikace; Sociální psychologie; Osobnostní a sociální příprava; Teorie a praxe výuky; Výchova k hodnotám jako součást pedagogické profese; Pedagogická psychologie; Pedagogicko-psychologická diagnostika v práci učitele.

Pro **kompetence občanské** jde pak o předměty: Globální rozvojové vzdělávání v přípravě učitele; Metodika respektující výchovy; Multikulturní lekce na ZŠ; Práce se žáky s odlišným mateřským jazykem; Výchovné situace ve škole; Teorie a praxe školy; Školský a školní management; Inkluzivní vzdělávání.

² prof. PhDr. Petr Jemelka, Dr., Katedra OV PdF MU Brno

b) Studium na katedře občanské výchovy probíhá v bakalářském programu **Občanská výchova a základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání** a v navazujícím programu magisterském **Učitelství občanské výchovy pro základní školy**. V průběhu studia získá student schopnost formovat sebe sama jako svobodného občana s vlastním úsudkem, s dovedností kritického myšlení a s jejím uplatněním ve výchovně vzdělávacím procesu. Rovněž rozvíjí postoje vůči sobě samému a druhým (kolegům i vychovávaným jedincům) na základě humanitních hodnot a uvědomění si odpovědnosti učitelské profese. Rozvíjí komunikativní dovednosti významné pro komunikaci a spolupráci se žáky, kolegy na pracovišti, s rodiči žáků i odborníky z praxe. Významným benefitem studia je rozvoj sebereflektivních dovedností, jež poskytují prostor pro rozvoj postojů k sobě, k vychovávaným jedincům a k profesi: vnímání odpovědnosti pedagogické profese a také přijetí morálních závazků pomáhající profese a její etiky. Absolvent získá potřebné kompetence, které mu umožní kriticky uvažovat o využití pedagogických a psychologických poznatků v praxi učitele. Studium poskytuje studentům integrované znalosti a dovednosti vycházející z oboru občanské výchovy a jeho didaktiky, z pedagogických a psychologických disciplín s oporou o aktuální výzkumné poznatky, dovednosti reflexe procesu výuky na odpovídajících typech a stupních škol, dovednost sebereflexe v roli učitele a přijetí morálních závazků a etiky učitelství. Cílem studia je připravit absolventy na výkon profese učitele občanské výchovy na základních školách, rozvíjet profesní dovednosti a získat poznatky ze společenskovědních disciplín, které absolventi využijí ve své učitelské praxi. Neméně důležitým cílem je vybavit absolventy znalostmi a dovednostmi potřebnými pro jejich občanské zapojení v životě demokratické společnosti.

Z předmětů oborového studia (bakalářského i navazujícího magisterského) se **kompetencí sociálních a personálních** týkají zejména následující předměty: Vybrané etické problémy; Etika; Seminář k etice; Empatie a aktivní naslouchání učitele; Internacionalizace studia pro OV; Ethical Issues of the Holocaust and Genocide;

Pro **kompetence občanské** jsou zde významné zejména tyto předměty: Ekologie člověka; Evropská integrace a desintegrace; Masová média a komunikace; Komunální politika; Občan a právo; Mezinárodní vztahy; Globální problémy lidstva.

c) Specifickou oblastí s velkým potenciálem pro kultivaci a rozvoj uvedených kompetencí má na fakultě a na katedrách také realizovaná praxe, která tvoří nedílnou součást přípravy budoucích učitelů. V bakalářském studiu jde o praxi asistentskou a o sebezkušenostní přípravu na profesi, v navazujícím magisterském studiu jde pak o praxi učitelskou. V provázanosti na didaktickou přípravu jsou praxe velmi významným prostředkem pro postupné budování pedagogických dovedností a z našeho hlediska mají značný význam pro rozvíjení schopnosti kritické sebereflexe co do vytváření a naplňování profesních cílů, schopnosti hodnotit vlastní schopnosti, posilovat prvky empatie v profesním i osobním životě, rozvíjet svoje občanské postoje, kriticky vyhodnocovat situaci, informační zdroje atd.

Shrnutí

Z hlediska přípravy budoucích učitelů na PdF MU je v otázce personálních, sociálních a občanských kompetencí zřejmé, že fakulta celkově poskytuje značný prostor pro jejich systematické a harmonické rozvíjení a posilování. Specifičnost přípravy budoucích učitelů pro různé apropace tedy není překážkou pro celkovou kultivaci studentů v této oblasti. Pokud jde o katedru občanské výchovy, pak lze konstatovat, že nabízí další rozšíření podnětů pro rozvoj uvedených kompetencí u svých studentů (zejména posiluje budování kompetencí občanských). Do budoucna by se dalo uvažovat o možnosti sdílet tuto rozšířenou nabídku intenzivněji s ostatními katedrami, pro jejichž nosnou profilaci by to mohlo znamenat další prostor pro zkvalitnění přípravy absolventů.

FINANČNĚ EKONOMICKÁ GRAMOTNOST Z POHLEDU VÝUKY NA ZÁKLADNÍCH A STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH V ČESKÉ REPUBLICE³

V současné době je v Evropské unii evidováno více než pět milionů nezaměstnaných mladých lidí do 25 let, což znamená, že každý pátý mladý člověk na trhu práce není schopen najít zaměstnání. Trh práce navíc není schopen dostatečně rychle absorbovat každoroční příliv čerstvých absolventů středních či vysokých škol. Velmi negativním jevem je rovněž převaha absolventů s humanitním resp. všeobecným vzděláním proti odborným profesím, což přináší velké problémy na trhu práce a mj. vede ke zvyšování průměrného věku pracujících v národní ekonomice.

- Průměrná míra nezaměstnanosti v EU přesahuje 10 %.
- Oproti celkové je míra nezaměstnanosti mladých do pěťadvaceti let více než dvojnásobná – za třetí čtvrtletí roku 2018 dosahovala v průměru EU 23,0 %.
- V České republice celková míra nezaměstnanosti, měřená podle metodiky Eurostatu, osciluje v jednotlivých čtvrtletích roku 2018 kolem 7% hranice, míra nezaměstnanosti mladých do 25 let se pohybovala v rozmezí mezi 17,6 a 19,6 %, čili je oproti celkové nezaměstnanosti téměř trojnásobná.
- Rakousko a Německo jsou země, ve kterých dosahuje nejnižších hodnot jak celková míra nezaměstnanosti (zhruba 5 %), tak i míra nezaměstnanosti mladých (pohybující se kolem 9 %). Poměrně nízkou celkovou míru nezaměstnanosti (nepřesahující hranici 7 %) mají také Lucembursko, Malta, Nizozemsko a Česká republika, o nízké míře nezaměstnanosti mladých lze v této skupině států hovořit ovšem pouze v Nizozemsku.
- Nejhorší situace je v Řecku a Španělsku, které mají jak nejvyšší celkovou míru nezaměstnanosti (Řecko 27,2 %, Španělsko 26,1 %), tak i extrémně vysokou míru nezaměstnanosti mladých (Řecko 57,2 %, Španělsko 54,4 %). Následují Chorvatsko, Kypr a Portugalsko, jejichž celková míra nezaměstnanosti dosahuje zhruba 16 % a míra nezaměstnanosti mladých se pohybuje v rozmezí 41,7–36 %.

Míra nezaměstnanosti mladých lidí se u nás stále ještě drží pod průměrem za EU, alespoň podle údajů z roku 2018 (Eurostat, 2018), nicméně výrazně převyšuje celkovou míru nezaměstnanosti v ČR. Vzhledem k demografické situaci, výraznému poklesu produkční schopnosti rodin, prodloužení aktivního života a průměrné délky života je nutné vycházet ze zásadního předpokladu a to, že tahounem budoucího ekonomického růstu, nositelem inovací, adaptability a flexibility je a bude nejmladší pracovní síla. Z tohoto důvodu je nutné věnovat mimořádnou pozornost podpoře právě této skupině obyvatelstva studující mládeže na středních nebo vysokých školách, ale i v učňovských oborech. Mnohokrát se setkáváme s názorem, že tuto podporu si zaslouží zejména nezaměstnaní mladí lidé.

³ Ing. Viliam Záthurecký, MBA, Ph.D, Ekonomicko-správní fakulta MU, Brno

Je bezpodmínečně nutné včas seznamovat budoucí absolventy všech typů škol s problematikou trhu práce, vybavit je vedle odborných znalostí svého oboru a měkkých dovedností také informacemi a dovednostmi směřujícími k úspěšnému uplatnění na pracovním trhu. K tomu patří i reálné zhodnocení vlastních silných a slabších stránek, schopností, možností prezentace i schopnost reálné představy o pracovním prostředí a charakteru práce v oboru či profesích, pro které se budoucí absolventi připravují. Právě v této chvíli nastává nutnost prakticky využít získané znalosti, samostatně se rozhodovat a řešit komplexnější úkoly. Zde nastává velký prostor pro první založení vlastního podniku formou start up. Jakýkoliv dostupný způsob a metoda procvičení praktických dovedností v průběhu studia výrazně usnadní absolventům všech typů škol budoucí přechod na trh práce a snížit riziko dlouhodobé nezaměstnanosti na počátku profesní kariéry.

Případná možnost prodloužení studia nebo opětovný návrat ke studiu je sice příležitostí bojovat proti pasivitě alternativou v podobě vzdělávání a zvyšování kvalifikace, nicméně bez přímé zkušenosti s přípravou a organizací start up je další vzdělávání pouze ztrátou času, mrháním prostředků jak vlastních, tak státních.

I metodika a praktický postup při založení podnikání formou start up je návratnou investicí. Vzdělávání v oblasti start up musí aktivně reagovat na budoucí kvalifikační potřeby trhu práce a potenciál jednotlivých odvětví.

Velkou výzvou a možností v oblasti vzdělávání v problematice start up může být spolupráce se zaměstnavateli, s podnikateli, přestože se zdá, že to nebude potřebné. Mnozí zaměstnavatelé nemají potřebu zaměstnávat mladé, nezkušené a nezaučené absolventy škol. Na druhé straně rozumný zaměstnavatel může např. nabídnout zajímavou pracovní pozici ve své podniku v oblasti, která má inovační potenciál a prostor na trhu formou start up. Poskytne mu prostory, technologii, přístup k podnikovému know-how a zákazníkům. Neposkytne mu mzdu, ale dá mu perspektivu významného výnosu z budoucího přínosu start up.

Absolventi škol různého typu přichází na pracovní trh vyzbrojeni teoretickými informacemi. V rámci svého studia mnohokrát zpracovávají seminární práce, případové studie. Právě tato teoretická průprava je pro budoucí rozvoj podnikatelské činnosti, rozvoj podnikání a problematiky s tím spojené, tvorbu podnikatelských záměrů, finančně-ekonomických plánů, management založení podnikání, vytvoření konkrétní představy podnikání a vytvoření **výrazné** konkurenční výhody formou případové studie či start up významným potenciálem. S problematikou umění a schopnosti vytvořit kvalitní případovou studii jako zásadní pomůcku pro start up souvisí současně nárůst nabídky příslušných studijních oborů na různých typech univerzit a vysokých škol, kde se tento předmět či problematika setkává se vzrůstajícím zájmem studujících.

ZHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH ETAP HODNOCENÍ OBČANSKÉ KLÍČOVÉ KOMPETENCE V RVP⁴

Po desetiletích života ve svobodné demokratické společnosti zjišťujeme, že řada „občansky“ podstatných součástí vztahu jedince a společnosti nemá v popisu občanské kompetence dostatečné, či dokonce žádné vyjádření. Především z tohoto důvodu jsme navrhli a do vzdělávacích předmětů „státověda“ a „komunální politika“ zařadili výstupy průběžné realizace projektu Vzdělávání 2.0.

Předmět bc. studia na Katedře OV PdF MU: Státověda

Např. Jirásková (1999) poukazuje na nepřipravenosti absolventů škol řešit praktické situace v občanském životě. Proto byly nejdříve zapracovány do návrhu sylabu předmětu příslušné obsahové prvky – praktický průběh zákonodárního procesu, ústavní postup při sestavování vlády po volbách do poslanecké sněmovny, ústavně-právní vývoj české státnosti atd. Struktura zapracování odborného obsahu vycházela přitom z návrhu „polární škály občanské kompetence“. Je tím dosaženo snadné a objektivní kontroly dosažené kompetenční úrovně zvládnutí stanovených segmentů problematiky a současně zjištění jejich nedostatečností.

Dalším aspektem úpravy vzdělávacího obsahu předmětu na základě zjištěných poznatků je zjištění a využití hladinových kompetencí pro účinnou identifikaci a aplikaci postupně se rozvíjejících a obsahově navazujících prvků učiva.

Předmět bc. studia na Katedře OV PdF MU: Komunální politika

Jedním z dosažených výsledků důkladné analýzy kurikulárních materiálů a zejména RVP pro ZV a RVP pro gymnázia bylo zjištění nedostatečného provázání života jedince a občanské společnosti již na úrovni obcí. Proto jsem navrhl postupně inovovat příslušné části studijního programu o ty prvky učiva, které svou názorností a možností bezprostřední prezentace naplňují požadavek definovaných kritérií částí klíčových kompetencí. Takto lze vrstvit učivo, aby vyhovovalo zjednodušené Bloomově taxonomii. Návrh směřuje jak ke kvalitnějšímu naplňování dílčích cílů občanské kompetence, tak možnosti objektivnějšího hodnocení výstupů z učení a také k autoevaluaci vyučujícího. Jednoduše řečeno jsou tímto kontrolovaně naplňovány tradičně uznávané postupy – od konkrétního k obecnému či od blízkého ke vzdálenému.

⁴ S. Novák, Katedra OV, PdF MU

Odkazy a použité zdroje:

BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada, 2009. Politologie. ISBN 978-80-247-2908-4.

JIRÁSKOVÁ, Věra. *Občan v demokratické společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty. ISBN 80-85850-78-8. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:66477fb0-fdd5-11e3-9789-005056827e52>

NOVÁK, Svatopluk. *Geografické aspekty komunálních voleb v roce 2014. Biologie – chemie – zeměpis*, Praha: SPN, 2015, roč. 24, č. 3, s. 136–141. ISSN 1210-3349.

Online zdroje:

http://www.nuv.cz/uploads/Publikace/vup/Klicove_kompetence.pdf

<http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/napadnik-pro-rozvoj-klicovych-kompetenci-ve-vyuce-0>

<http://www.nuv.cz/vystupy/klicove-kompetence-ve-vyuce-na-zakladni-skole-a-gymnaziu>

NÁVRH NA ZOHLEDNĚNÍ INOVACÍ V AKREDITACÍCH STUDIJNÍCH PROGRAMŮ (SPOLEČNÝ ZÁKLAD)⁵

Společné setkávání v rámci projektu ukázalo, že na zpracování určitých úkolů můžeme na PdF MU spolupracovat napříč fakultou a tak do vývoje finálního produktu začlenit expertní stanoviska několika rozdílných oborů (OV, speciální pedagogika, psychologie).

Dále nám projekt umožňuje používat výstupy, které jsme během projektu vytvořili.

Do struktury seminářů v rámci kurzů Sociální komunikace (SZ6009, SZ6034 ad.), kterými prochází všichni studenti Pedagogické fakulty, plánujeme zavedení několika změn, které přímo vychází z realizace našeho projektu. Jde konkrétně o použití jednoho výstupu z projektu – *Hodnotícího nástroje na posouzení sociální a personální kompetence*. Všichni studenti fakulty tak v prvním semináři pomocí našeho nástroje zhodnotí svoji úroveň Sociální a personální kompetence a totéž udělají na posledním semináři. Takto jednak oni sami zjistí míru pokroku v dané kompetenci a zároveň vyučující seminářů zjistí, jak účinné jsou zvolené postupy realizované na seminářích. Nemusíme se pochopitelně nutně omezovat na použití výhradně námi vytvořeného měřícího nástroje, ale můžeme takto srovnávat validitu a reliabilitu jiných měřících nástrojů, resp. je srovnat s vlastnostmi a výsledky našeho měřícího nástroje.

Další inovací vhodnou pro zařazení do narativů žádostí o akreditaci je položení většího důrazu na obeznámení studentů s dopadem formativního hodnocení (tj. diferencovaného slovního hodnocení žáka). Pokud vzdělávání v oblasti KK nebude doprovázeno přechodem k formativnímu hodnocení žáků, k žádné změně definované *Bílou knihou* (2001) a dalšími klíčovými dokumenty (např. MŠMT, 2013) nemusí dojít. Nelze rozumně očekávat, že učitelé budou jemně rozeznávat vývojové nuance KK u svých žáků, když jim budou moci/muset jejich výkon hodnotit sumativně (tj. např. známkou od 1 do 5).⁶ Je proto třeba v tomto ohledu „více tlačit“ na zavedení formativního hodnocení do praxe a tedy především během výuky pedagogických oborů.

Další možná spolupráce vhodná k zařazení do narativů žádostí o akreditaci, vycházející ze spolupráce na projektu, se rýsuje ve vytvoření nového kurzu, popř. modulu v rámci stávajících kurzů. Celkově je potřeba studenty pedagogických oborů vést k syntéze rozdrobeně jim podávaných oborů. Vzdělávací modul založený na syntéze občanských, finančních, speciálně pedagogických a psychologických aspektů socializace by mohl studentům takovou syntézu oborů předložit.

Další spolupráce vhodná k začlenění do narativu žádosti v nové akreditaci se nabízí v realizaci vzájemných hospitací v kurzech. Praxe vzájemných hospitací zvyšuje kvalitu dopadu výuky na studenty. Zpětná vazba na výuku, která je zprostředkována odlišným oborem (OV, speciální pedagogika, psychologie), pozitivní dopad hospitace ještě patrně umocní.

⁵ J. Krása, kat. Psychologie, PdF MU

⁶ Viz příspěvek J. Štáva: Problémy s hodnocením žáka. In: Návrh na revizi/aktualizaci oborových didaktik. Výstup projektu Vzdělávání 2.0.

V rámci současného projektového týmu na PdF budeme společně dále vyvíjet vytvořené nástroje na hodnocení rozvoje KK dále (koncepti měřicího nástroje, zařazení dalších KK nebo profesních kompetencí učitele).

V rámci výkonu profese pedagogických oborů dochází k prolínání psychologické, speciálně pedagogické i občanské roviny. Spolupráce těchto oborů je proto obecně vysoce žádoucí. Spolupráce během projektu nám otevřela dveře ke vzájemným konzultacím v budoucnu.

Jako velmi nosná se nám ohledně budoucí spolupráce napříč fakultou zdá výměna informací o vlastní badatelské a publikační činnosti.

Citovaná literatura:

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2013. 142 s. [cit. 2020-02-02].

Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>.

ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ K TVORBĚ NOVÉHO NARATIVU PŘI ŽÁDOSTI O PŘÍŠTÍ AKREDITACE⁷

V rámci tříletého setkávání specialistů a didaktiků na PdF MU při spolupráci na výstupech jsme se snažili všechny vytvářené pomůcky a materiály obohatit inkluzivním pohledem. Snažili jsme se, aby byly použitelné pro každého žáka či studenta a nikoho nevyklučovaly. Spolupráce speciálního pedagoga s didaktiky a specialisty napomáhala překonávat vzájemné bariéry a dívat se na výchovně-vzdělávací problémy novým pohledem. Tato spolupráce se osvědčila, proto považujeme za správné a vhodné, aby pokračovala i po ukončení projektu Vzdělávání 2.0. Za vhodnou formu považujeme například vytvoření společných mezi-oborových seminářů, co-teaching, zvané přednášky a diskuze, připomínkování vytvářených učebních materiálů apod. Za důležité považujeme, aby inkluze nebyla jenom teorií pro výchovně-vzdělávací procesy na základních a středních školách, ale aby byla realitou během vysokoškolského studia učitelství.

V rámci vytváření výstupu a spolupráce při reflexi občanské kompetence jsme navrhli nové pojetí občanské oborové i neoborové kompetence. Inspirovali jsme se rakouským kompetenčním modelem, který jsme adaptovali na české podmínky. Tento kompetenční model zavedeme v rámci oborové didaktiky občanské výchovy a základů společenských věd.

Při tvorbě formativního hodnocení i při tvorbě *katalogu návrhů na rozvoj klíčových kompetencí* jsme navrhli i kompetenční (neoborový) model občanské kompetence založený na polárním škálování. Definovali jsme součásti občanské kompetence u žáků, studentů i učitelů hlavně jako nástroj autoevaluace, který považujeme za vhodné zařadit jako téma a nástroj nejen do oborové didaktiky, ale i do dalších předmětů programu učitelství výchovy k občanství (Komunální politika, Ekonomie pro pedagogy, Ethical Issues of the Holocaust and Genocide a d.).

Navrhli jsme i *polární škálu* personální a sociální kompetence žáků, studentů a učitelů, rovněž jako autoevaluační nástroj. Považujeme za vhodné tento nástroj a téma využít v předmětech, kde jsou sociální a personální kompetence rozvíjeny (na katedře OV jsou to například předměty Etika, Seminář k etice, Ethical Issues of the Holocaust and Genocide), na společném základě jsou to například předměty (Sociální psychologie).

Vytvořené pomůcky *Formativního hodnocení* rozvoje občanské, sociální a personální kompetence pomocí škál považujeme za vhodné zařadit průběžně i do výuky učitelství, jelikož považujeme za správný názor, aby budoucí učitelé poznali nástroj na rozvoj kompetencí z obou stran.

Aktivita *pilotáže* na PdF MU ukázala, že jen menší část studentů dokáže vytvořit vlastní návrh formativního hodnocení klíčových kompetencí, proto považujeme za důležité, aby pro tento účel na Pedagogické fakultě vznikl samostatný předmět, pro rozvoj oborové občanské kompetence by měl vzniknout předmět i na Katedře občanské výchovy.

Na základě spolupráce na *analýze učebnic* finanční gramotnosti jsme zjistili, že by bylo vhodné v učebnicích posílit úkoly a aktivity zahrnující celé spektrum Bloomovy taxonomie. Stejný požadavek předpokládáme i učitelů, kteří rozvíjejí žáky a studenty v oblasti finanční gramotnosti. Za důle-

⁷ Slavomír Lesňák a Pavla Pitnerová

žité považujeme i rozšíření finančního vzdělávání budoucích učitelů o podnikatelskou gramotnost, aby učitelé nepřenášeli na žáky a studenty mýty a stereotypy v kontextu podnikání, ale naopak žáky a studenty k oblasti podnikání přibližovali a motivovali.

Budeme požadovat posílení obsahu předmětů Didaktika finančního vzdělávání na SŠ, Ekonomie pro pedagogy 1 a Ekonomie pro pedagogy 2 o případové studie a analýzy z oblasti podnikání, o témata start up, plánování a d. Posílení by mělo probíhat ve spolupráci s odborníky v projektu Vzdělávání 2.0 z Ekonomicko-správní fakulty MU.

ZÁVĚREČNÁ DOPORUČENÍ

PRO INOVACI PROFESNÍ PŘÍPRAVY BUDOUCÍCH PEDAGOGŮ⁸

Tento text je kompilátem nejdůležitějších výstupů a závěrů, které přinesl projekt *Vzdělávání 2.0: Rozvoj klíčových kompetencí prostřednictvím podpory vzdělávání zaměřeného na cíl* (CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000662) v otázce revize oborových didaktik, a tím i inovace studijních programů zaměřených na učitelství. Jedná se o tedy **souhrn doporučení pro inovaci profesní přípravy budoucích pedagogů**.

Text je strukturován s ohledem na dílčí výstupy z projektu a přináší přehled témat, jež jsou stěžejní pro zmíněná doporučení. Na podrobnější rozpracování dané problematiky odkazují názvy článků či studií, které vznikly v rámci projektu.

Problematika konceptu vzdělávání budoucích pedagogů je velice široká. Z pohledu orientace na výsledek – tj. aprobovaný učitel – v sobě zahrnuje důraz na **oborovou odbornost** (zvolenou aprobaci) a současně na velice **komplexní pedagogické kompetence**, které se zejména v poslední době jeví jako zcela zásadní. Ačkoli byla v rámci uvedeného projektu zkoumána především přímá vazba učitele na rozvoj občanských, sociálních a personálních kompetencí u žáků základních a středních škol, přesto projekt velmi výrazně reflektoval také způsobilost učitele tyto kompetence rozvíjet s vazbou na jeho profesní přípravu. V rámci výše uvedeného proto nelze původně zaměřené studie tohoto projektu vztahovat pouze k oborové didaktice (viz zejména mnohem širěji pojatý výstup projektu *Návrh na revizi/aktualizaci oborových didaktik*). Pakliže má profesní příprava budoucích pedagogů stát na základním pilíři organizace studia, zejména **studijním plánem** a v širší kontextu tedy na jeho schválené **akreditaci**, musí se jednoznačně orientovat na všechny aspekty osobnosti budoucího učitele a rozvoj jeho vlastních kompetencí.

Jak již bylo řečeno, projekt *Vzdělávání 2.0* byl zaměřen zejména na společenskovední vzdělávání (rozvoj v oblasti personální, sociální a občanské) a jsou to právě humanitní a společenské vědy, které musí aktuálně reagovat na společenskou situaci, jsou pod neustálým drobnohledem společnosti. Odrážejí vlastní společenskou situaci daného státu a výuka ji do značné míry musí aktuálně reflektovat. Následující text proto nepředkládá návrh studijního plánu nové akreditace učitelství společenskovedních předmětů. Zdůrazňuje významné aspekty, které je vhodné v profesní přípravě společenskovedních oborů budoucích pedagogů vedle tradičních pedagogických disciplín (pedagogika, psychologie, teorie a metody výchovy atd.) reflektovat.

Je zřejmé, že **základem rozvoje pedagogických kompetencí** pro kvalitní výuku daného předmětu **je konkrétní oborová didaktika**, která se snaží rozvíjet oblasti v intencích specifík jednotlivých předmětů/aprobací. Nejinak je tomu u společenskovedních předmětů. Celkové pojetí studia ale velmi často samotnou oborovou didaktiku upozaduje ve prospěch samotné odbornosti, ačkoli zejména posílení zastoupení oborové didaktiky ve studijních programech, pokud je tato didaktika vyučována správně, umožňuje daná specifika oboru přenést do reálné pedagogické praxe s těmi nejlepšími výsledky.

⁸ Vanda Vaníčková a Michal Strobach.

Z čeho vycházíme?

- Úvod. In: *Návrh na revizi/aktualizaci oborových didaktik*.
- Vaničková, V. Oborová didaktika společenských věd: Co reflektovat v přípravě budoucích učitelů? In: *Návrh na revizi/aktualizaci oborových didaktik*.

Oborové didaktiky se stejně jako všechny společenskovědní disciplíny vyvíjí a proměňují, což je třeba akcentovat při profesní přípravě budoucích učitelů. V oborové didaktice společenských věd to souvisí dále i s procesem jejího konstituování, neboť se nejedná o tradiční oborovou didaktiku.

Mezi klíčové faktory, jež by měla revize/aktualizace oborové didaktiky zohlednit, patří **charakter vzdělávacího oboru (jeho specifika), směřování vzdělávací politiky, stav vzdělávacího systému, vývoj společnosti a osobnost učitele**. Pro dílčí faktory jsou dále specifikována konkrétní doporučení.

Vývojové vlny ve společenskovědním vzdělávání a aktuální trendy

České školství procházelo v posledních dvou desetiletích v oblasti společenskovědního vzdělávání některými výraznými vlnami, které měly vliv na obsah výuky – multikulturní výchova (kulturní pluralismus) a etika se staly již trvalou součástí základních prvků vzdělávání v dnešní globalizované společnosti. Taktéž environmentální aspekt (chcete-li udržitelný rozvoj) vzdělávání již nelze v českém školství přehlédnout, počínaje nádobami na tříděný odpad v každé třídě/škole a cíleným působením pedagogů na žáky v rámci mezipředmětových vazeb konče. Nedávno k tomuto přibyla rovněž finanční gramotnost reagující na negativní společenské jevy – rostoucí zadlužení českých domácností a nárůst exekucí. Vzdělávání budoucích pedagogů na VŠ se s těmito aspekty velmi dobře vyrovnalo a jejich posilování v rámci profesní přípravy učitelů je na velmi dobré úrovni. Finanční gramotnost se nyní dostává do popředí zájmu i při vzdělávání budoucích pedagogů na VŠ, případně tomu tak v brzké době bude, jak již ukazují i dílčí výstupy našeho projektu.

Zcela nový prvkem v našem vzdělávacím prostředí se nedávno stala *inkluze* – tedy snaha umožnit společné vzdělávání všech dětí/žáků bez ohledu na jejich predispozice (zejména v oblasti specifických vzdělávacích potřeb). S tímto prvkem se zejména základní školství potýká doposud, neboť v roce 2020, kdy je průměrný věk učitele 47 let, se v rámci profesní přípravy většiny současného pedagogického sboru v ČR s posílenou rolí speciální pedagogiky nepočítalo. Nutno podotknout, že tuto situaci nelze řešit pouhou osvětou či dodatečným školením pedagogů (na to nemá školství kapacity a daná oblast je příliš komplexní a složitá, proto je speciální pedagogika samostatnou větví) ani nasazením většího množství asistentů pedagoga ve třídě (s tím zase nepočítá normativ žáků na třídu ani samotné prostředí tříd, nehledě na finanční dopady). Řešením musí být skutečně oborné vzdělávání budoucích pedagogů v oblasti práce s heterogenní skupinou žáků a poznání reálného stavu spojené nejlépe s praktickou zkušeností ve specializované vzdělávací instituci.

Prvním výstupem projektu, ze kterého vychází následující doporučení, jsou dílčí návrhy k revizi či aktualizaci oborových didaktik zpracované akademickými pracovníky a učiteli z praxe.

Dalším dokumentem, jehož nejdůležitější zjištění jsou uvedena níže, je analýza učebnic dějepisu, občanské výchovy, ekonomie, ekonomiky a finanční gramotnosti provedená s cílem ukázat, jak konkrétní učebnice pracují s rozvojem klíčových kompetencí. Do výběru analyzovaných učebnic se dostaly ty, které splňují podmínky MŠMT pro výukové texty a zároveň patří dle učitelů zapojených do projektu k nejpoužívanějším v Královéhradeckém a Jihomoravském kraji.

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

- Koliášová, T., Víšková Josefová, K. Jak posílit schopnost budoucích pedagogů v oblasti práce s heterogenní skupinou žáků (se zaměřením na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami). In: *Návrh na revizi/aktualizaci oborových didaktik*.
 - V oblasti teorie je třeba pracovat s **aktuální terminologií**, která zohledňuje **cílové skupiny speciální pedagogiky a jejich specifika**.
 - Stěžejní je **poznat reálný stav** v terénu (exkurze, spolupráce s relevantními školami a zařízeními) a dle něj posilovat dovednost **aplikovat teoretické poznatky v praxi** (příprava výuky, hodnocení a klasifikace těchto žáků).
 - V přípravě je nutné cílit na schopnost **týmové spolupráce** (asistent pedagoga, tlumočnick, speciální pedagog, rodiče aj.), a to včetně spolupráce s **institucemi** (školská poradenská zařízení).
 - Studentům by měly být v rámci profesní přípravy poskytnuty **doplňkové aktivity** (workshopy a přednášky s odborníky, projekty ve spolupráci se ZŠ, SŠ aj.).

Informační a komunikační technologie

Informační a komunikační technologie dnes patří neodmyslitelně k modernímu školství, realita však zdaleka neodpovídá možnostem jejich využití. V době, kdy se do výukových materiálů pomalu a jistě dostává rozšířená realita, je celkový stav využití ICT v mnoha oblastech žalostný. V rámci přípravy budoucích učitelů je tedy nutné zdůrazňovat zejména aspekt didaktického využití technologií ve výuce, aby byl ku prospěchu vzdělávací činnosti.

- Novotná, J. Informační a komunikační technologie ve výchově k občanství (Posilování schopností práce s těmito technologiemi u studentů učitelství). In: *Návrh na revizi/aktualizaci oborových didaktik*.
 - Studentům je nutné představit různé **možnosti využívání informačních technologií jako didaktický prostředek ve výuce**; zaměřit se na **výhody** (motivace, názorný výklad učiva, zdroj informací aj.) a **nevýhody** takového užití (znalosti a dovednosti potřebné k takové práci, technické limity školního vybavení atd.).
 - V rámci teoretické přípravy musí být začleněna témata **informační gramotnosti** a praktický nácvik **osvojení z ní vycházejících dovedností (informatické a kritické myšlení, práce se zdroji, digitální kompetence, mediální gramotnost atd.)**.

V závěru realizace tohoto projektu došlo v ČR vlivem epidemiologické situace k mimořádné situaci uzavření základních, středních a vysokých škol, která nemá v novodobé historii obdoby. Na tuto bezprecedentní situaci reagovalo české školství masivní vlnou distanční výuky pomocí on-line či jiných nástrojů a prostředků elektronické komunikace. Je zcela zřejmé, že tyto moderní prostředky nemohou plně nahradit všechny aspekty výchovy a vzdělávání (zejména v otázkách rozvoje žáka v oblastech personálních a sociálních), mohou však být důležitým a názorným pomocníkem pro zprostředkování vzdělávacího obsahu.

Klíčové kompetence

Rámcový vzdělávací program po učitelé a škole žádá, aby vědomosti, dovednosti i postoje byly ve výuce rozvíjeny především pospolu, aby jejich rozvíjení ve výuce neprobíhalo izolovaně...[Taková výuka vede] k celistvému zvládnutí vědomostí – dovedností – postojů neboli ke klíčové kompetenci.⁹ V oblasti společenskovedního vzdělávání je tato oblast nejhůře hmatatelná, neboť zejména personální, sociální a občanské kompetence musí neustále vzájemně balancovat vnitřní hodnoty a potřeby každého jedince a očekávání společnosti. Připravit proto budoucího učitele na tuto skutečnost je možné pouze dostatečnou edukací vlastního významu kompetencí, ať již připravované reformy budou zachovány či nikoliv, protože jejich skutečný význam pro rozvoj žáků zůstane bez ohledu na zástupnost terminologie (např. posílením důrazu na gramotnosti atd.).

- Lesňák, S. *Katalog návrhů na rozvoj klíčových sociálních a personálních kompetencí učitelů ZŠ/SS.*
 - Posilovat **vnímání klíčových kompetencí** jako potřebných, protože **odráží potřeby jedince ve společnosti** a jsou zaměřené na prakticky využitelné znalosti a dovednosti, **ne pouze jako formální součást kurikulárních dokumentů.**
 - Profesní příprava budoucích učitelů by měla **vycházet** nejen z formulací klíčových kompetencí v příslušných RVP, ale zejména **z aktuálních potřeb společnosti.**
 - Studenti by měli být aktivně seznámeni s **možností neformálních aktivit** pro další **rozvoj klíčových kompetencí** se zacílením na využití ve své praxi.
 - Efektivní práci s klíčovými kompetencemi reprezentuje schopnost **vytvořit** žákovi **slovní hodnocení jeho klíčových kompetencí** (například jako doplnění vysvědčení).

Významná část projektu se zaměřovala na schopnosti učitele hodnotit **postup žáka v rozvoji klíčových kompetencí.** Tento postup do značné míry závisel na vlastním pochopení skutečného pojmu klíčové kompetence, kterému se věnovala velká část projektu při práci s cílovou skupinou učitelů. Součástí byla rovněž aktivní participace učitelů na sledování kompetencí v jednotlivých

⁹ Klíčové kompetence v základním vzdělávání. Výzkumný ústav pedagogický v Praze 2007.

učebnicích dle jejich aprobací. Konečným výsledkem bylo **vytvoření intuitivního diagnostického nástroje** na sledování personálních a sociálních klíčových kompetencí u žáků, se kterým je možné se seznámit v části výstupu viz:

- Parvonič, K., Vedralová, A., Strobach, M., Kapustová, I., Šebestová H. Osobnostně sociální návrh hladin klíčových kompetencí In: *Návrh hladin KK jako metodické pomůcky pro formativní hodnocení a naplňování cílů RVP*.

Učebnice pro základní a střední školy a klíčové kompetence

- Vybíral, J. (ed.). *Klíčové kompetence v současných učebnicích. Analýza vybraných učebnic a učebnicových řad z hlediska klíčových kompetencí a jejich rozvoje*.

Velkou pozornost je nutné věnovat oblasti rozvoje klíčových kompetencí, jak je jednotlivé učebnicové řady deklarují. Obecně nelze říci, že by jakákoli učebnicová řada užívaná na základních či středních školách byla nekvalitním textem nebo že by ji nebylo možné použít pro výuku, přesto z pohledu rozvoje žákových kompetencí v daných oblastech jednoznačně převládá hlavní úloha učitele jako průvodce danou látkou a také toho, kdo vhodně kombinuje organizační formy a metody výuky s ohledem na náročnost tématu. **Aktivní práce s učebnicí** proto **musí být součástí profesní přípravy**, neboť ačkoli je učebnice plná kreativních nápadů a doporučení, její vnitřní organizace nemusí být nápomocna ani učitelům, natož žákovi.

- Studenti by měli být v rámci profesní přípravy **seznámeni s reprezentativním vzorkem učebnic**, které je možné používat, **aktivně s nimi pracovat**, znát jejich systém uspořádání, charakteristiku.
- V profesní přípravě je u studentů nutné posilovat **dovednost zapojit práci s učebnicí do vzdělávacího procesu** efektivně (použití dle fáze výuky, jak zadávat dílčí cvičení, tvorba portfolia aj.).
- Pozornost je třeba zaměřit i na možnosti, jak **učebnicí doplnit autorskými materiály** (pracovní listy, problémové situace, audioukázky, tvůrčí úkoly atd.).

Stav vzdělávacího systému

Stěžejním textem pro doporučení vztahená k současnému stavu vzdělávacího systému je katalog návrhů na posílení rozvoje klíčové kompetence sociální a personální. Autory katalogu jsou akademičtí pracovníci.

Osoby připravující budoucí učitele

- Lesňák, S. *Katalog návrhů na rozvoj klíčových sociálních a personálních kompetencí učitelů ZŠ/SŠ*.
- **Akademici** vzdělávající budoucí učitele musí mít **pravidelný kontakt s praxí na ZŠ a SŠ** (intenzivní spolupráce, sdílení příkladů dobré praxe).

Katalog cílových požadavků pro maturanty

- Lesňák, S. *Katalog návrhů na rozvoj klíčových sociálních a personálních kompetencí učitelů ZŠ/SŠ*.
 - **Zavedení katalogu cílových požadavků** pro společenské vědy a dějepis, jehož obsah cílí na **posílení analytické, aplikační a syntézní složky** na úkor vědomostní složky.

Osobnost učitele

Prvním výstupem projektu, ze kterého vychází následující doporučení, jsou dílčí návrhy k revizi či aktualizaci oborových didaktik zpracované akademickými pracovníky a učiteli z praxe.

Druhý výstup, z něhož je čerpáno a je tematicky relevantní pro danou kategorii, představuje zpracovaný katalog návrhů na posílení rozvoje klíčové kompetence sociální a personální. Autory katalogu jsou akademičtí pracovníci.

Doporučení zaměřená na osobnost učitele jsou navržena také podle odborné studie zaměřené na další vzdělávání pedagogických pracovníků ZŠ a SŠ v oblasti klíčových kompetencí.

Hodnocení, reflexe a sebereflexe

- Štindl, P., Švarcová, E. „Quo vadis?“ aneb jak posílit dovednosti budoucích učitelů v oblasti hodnocení, reflexe a sebereflexe se zaměřením na humanitní obory.
- Šťáva, J. Problémy s hodnocením žáka. In: *Návrh na revizi/aktualizaci oborových didaktik*.
 - Základem revize/aktualizace v této oblasti je **posílit aktivity** směřující k **rozvoji diagnostiky** (znalostní i dovednostní rovina hodnocení žáků se zaměřením na jejich výsledky) a procesů s ní spojených (psychologické působení hodnocení na žáka aj.).
 - Praktickou stránku, na níž se je třeba v rámci přípravy zaměřit, představuje práce se **studentským portfoliem** (včetně pochopení jeho významu), **začlenění metod neformální pedagogiky, zážitkové pedagogiky** a dalších forem podporující **kreativitu studentů a jejich vlastní výuky**.
 - Dále je nutné předložit studentům pestrou škálu **evaluačních a hodnotících nástrojů**, prezentovat jejich různorodost a podněcovat studenty k individuálnímu přístupu v jejich užívání.
 - Je třeba, aby studenti znali **reálný stav terénu** (hospitace, interní a externí evaluace škol, činnosti učitele), a to včetně možností **spolupráce s neziskovým sektorem** (zejména nabídka vzdělávacích programů).
 - Studenti by měli během přípravy zažívat co **nejvíce situací simulujících terénní podmínky** (mikrovýstupy, videozáznamy, podávání i přijímání zpětné vazby a konstruktivní kritiky).

Kompetence učitele

- Lesňák, S. a kol. *Katalog návrhů na rozvoj klíčových sociálních a personálních kompetencí učitelů ZŠ/SŠ*.
- Lesňák, S. Rozvíjení kompetencí cestou formování identity a odpovědnosti za budoucnost. In: *Návrh na revizi/aktualizaci oborových didaktik*.
- Šaradín, P., Hurtíková, H. a kol. *Studie proveditelnosti: Závěry z akčního výzkumu a doporučení pro pedagogické pracovníky základních a středních škol v dalším vzdělávání v oblasti klíčových kompetencí*. Olomouc: Civipolis o.p.s., 2019.
- Za základě vývoje společnosti **doplnit** profesní přípravu učitelů – **finanční vzdělávání** (podpora finanční a podnikatelské gramotnosti žáků), **učitelská etika, právní povědomí**.
- Důraz je třeba klást na schopnost efektivní **komunikace** (vedení výuky, diskuse, prezentace názorů, argumentace, poskytnou žákům prostor vyjádřit se aj.), jež vede k **rozvoji kritického myšlení**.
- Studenti musí být trénováni ve svých **organizačních schopnostech** (rozvržení výuky, individuální přístup, práce se zdroji aj.).
- Profesní příprava musí studentům nabídnout teoretické i praktické **příklady**, jak **zlepšit demokratické a etické klima školy** (napomáhá mj. rozvoji klíčových kompetencí).
- Studenty je nutné vést k demokratizující **práci s informacemi** založené na **otevřenosti školy** (pluralita zdrojů, projektové a problémové vyučování, zapojení pamětníků apod.).

Stručně závěrem

Ačkoli by témata, kterými se projekt zabýval, mohla v principu směřovat do nekonečna, stejně jako doporučení z nich vyplývající vůči novým akreditacím studijních programů zaměřených na výkon regulovaného povolání učitele, stále je a v českém prostředí bude **nejdůležitější lidský faktor**. Je to totiž to elementární, které má největší vliv na konečný výsledek – tj. vzdělaný žák (ZŠ, SŠ) a student (VŠ). Tato skutečnost je totožná jak v prostředí vysokých škol, tak na školách základních i středních. **Pouze odborně erudovaný a motivovaný pedagog může předvádět takový výkon, který je možné následovat**. Ne na sebelepší učebnici či metodickém opatření, ale na člověku (učiteli) závisí a stojí jakékoli školství.